

STEPHEN K. SANDERSON

1945 yılında doğan Sanderson, toplumlara ilişkin evrimci bir anlayış geliştirmiş, önde gelen sosyologlardandır. Doktorasını 1973 yılında Nebraska Üniversitesi'nden (Lincoln) aldı. Indiana Üniversitesi'nde (Pennsylvania), Colorado Üniversitesi'nde (Boulder) ve California Üniversitesi'nde (Riverside) çalıştı. Temel ilgi alanları, karşılaştırmalı sosyoloji, tarihsel sosyoloji, sosyoloji teorileri ve sosyokültürel evrimdir. Genel olarak çalışmaları, toplumların karşılaştırmalı incelemesi, özellikle de uzun vadeli toplumsal evrim üzerinedir. Daha yakın dönemde, sosyobiyojoloji, evrimsel psikoloji, insan davranışı ekolojisi, kültürel materyalizm ve sosyal evrimcilikten yararlanarak sosyal bilimler ile doğa bilimlerini birleştirme gayesi güttü.

Sosyolog olmakla beraber, araştırma ve yazılarının çoğu, ağırlıklı olarak antropolojik literatürden ve antropologlar tarafından bir araya getirilen kültürlerarası bilgi birikiminden yararlanıyor. İnsan davranışı, toplumsal dönüşüm ve evrim, kültür, ırk, din ve sosyoloji teorileri üzerine kaleme aldığı on altı kitabı bulunan Sanderson'ın eserlerinden bazıları: *Social Transformations: A General Theory of Historical Development* (1995), *The Evolution of Human Sociality: A Darwinian Conflict Perspective* (2001), *World Societies: The Evolution of Human Social Life* (2005), *İnsan Doğası ve Toplumun Evrimi* (2014). Makaleleri uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan ve pek çok derleme kitaba da yazılarıyla katkıda bulunan Sanderson, Pittsburgh'da yaşıyor.

STEPHEN K. SANDERSON

İNSAN DOĞASI VE TOPLUMUN EVRİMİ

ÇEVİREN AYŞE ÖZBAY EROZAN

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 727

BİLGİ VE TOPLUM 21

HUMAN NATURE AND EVOLUTION OF SOCIETY

© Routledge, a member of the Taylor & Francis Group

ISBN 978-605-399-631-6

1. BASKI İSTANBUL, MART 2024

KAPAK: CONRAD MARTENS, TIERRA DEL FUEGO'DA YERLİLER DARWIN'İN YOLCULUK ETTİĞİ BEAGLE'İ SELAMLİYOR (1832-1836).

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL

TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN SİLA ARLI

DİZGİ VE UYGULAMA GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

BASKI VE CİLT BİNCAN MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

TAYAKADIN MAH. ULUBATLI HASAN CAD. NO:255 ARNAVUTKÖY İSTANBUL

TELEFON: 0212 401 98 43 • SERTİFİKA No: 72758

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Sanderson, Stephen K., author. | Özbay Erozan, Ayşe, translator.

Title: İnsan doğası ve toplumun evrimi / Stephen K. Sanderson ; çeviren Ayşe Özbay Erozan.

Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 727. Bilgi ve Toplum; 21.

Identifiers: ISBN: 9786053996316 (paperback)

Subjects: LCSH: Social evolution. | Human evolution. | Human behavior.

Classification: LCC: HM626 .S35719 2024

STEPHEN K. SANDERSON
İNSAN DOĞASI VE TOPLUMUN EVRİMİ

ÇEVİREN
AYŞE ÖZBAY EROZAN

İçindekiler

- ix** Önsöz
- xiii** Tarihler Üzerine Notlar
- 1** **1** Teorik Temeller
  - 1** Darwinci Sosyal Bilimler Diriliyor
  - 3** Darwinci Kökenler
  - 6** Sosyobioloji ve Evrimsel Psikoloji
  - 11** Sınırlamalar
  - 13** İnsan Doğasının İçeriği
  - 16** Sonuç
  - 16** Özet
  - 19** Tartışma Soruları
- 21** **2** Başlangıç
  - 22** Afrika: Kaynak ve Çıkış
  - 27** Büyük Beyinler
  - 31** Dil Güdüsü
  - 38** Kültürel Büyük Patlama
  - 41** Sonuç
  - 41** Özet
  - 43** Tartışma Soruları
- 45** **3** Yaşamın İdamesi
  - 46** Avcılık ve Toplayıcılık
  - 51** Kadim Servet mi?
  - 56** İlk Tarım
  - 61** Toprağı İşleyenler
  - 68** Hayvan Güdenler
  - 70** Tacirler ve Tüccarlar
  - 73** Küçük Kapitalistler Büyük Kapitalistler
  - 80** Kapitalizm Doğal mı?
  - 81** Sonuç
  - 83** Özet
  - 86** Tartışma Soruları

- 89** 4 Yiyecek Edinme
- 90** Yemekte Ne Var?
  - 94** Őeker ve Et
  - 97** Stratejik Toplamacılık
  - 102** Kutsal İnekler ve Pis Domuzlar
  - 109** Süt Yolu
  - 119** Özet
  - 122** Tartışma Soruları
- 123** 5 Eş Bulma
- 124** Ensest İlişkilerden Kaçınma ve Ensest Tabusu
  - 134** Eşeyli Seçim
  - 139** Stratejik Cinsellik
  - 148** Eş Seçimi
  - 167** Baskın Erkekler Ortallığı Karıştırır
  - 171** Düzcinsel ve Eşcinsel
  - 182** Özet
  - 184** Tartışma Soruları
- 187** 6 Aile ve Evlilik
- 188** Arkadaşlar ve Akrabalar
  - 191** Annenin Akrabaları mı Babanın Akrabaları mı?
  - 198** Bir Karı mı Yoksa Daha Fazlası mı?
  - 205** Bir Koca mı Birden Fazla mı?
  - 212** Özet
  - 214** Tartışma Soruları
- 215** 7 Ebeveynlik
- 216** Annelik Dürtüsü
  - 221** Çocuk Bakış Açısı
  - 225** Çok Çocuk mu Yoksa Az Çocuk mu?
  - 232** Erkek Çocuk mu Kız Çocuk mu?
  - 239** Bebek Öldürmeye İlişkin
  - 245** Özet
  - 247** Tartışma Soruları

- 249** **8** Toplumsal Cinsiyet
- 250** Toplumsal Cinsiyet Her Yerde
  - 261** Toplumsal Cinsiyet Hakkında Bilgi Edinmek
  - 263** Toplumsal Cinsiyet Ekonomileri
  - 269** Kadınlar, Erkekler ve İş Hayatı
  - 279** Sonuç
  - 280** Özet
  - 283** Tartışma Soruları
- 285** **9** Statü ve Servet
- 286** Statü Mücadelesi
  - 289** Statü Sevdası Serbest Kalınca
  - 296** Modern Zamanlarda Statü ve Servet
  - 298** Statü Peşinde Delicesine Koşmak
  - 303** Sonuç
  - 303** Özet
  - 305** Tartışma Soruları
- 307** **10** Güç ve Siyaset
- 308** Güç Mücadelesi
  - 312** Patronsuz Toplular
  - 315** Ufukta Şefler Göründü
  - 318** Krallar, İmparatorlar ve Doğu'nun Despotları
  - 328** Sonuç
  - 329** Özet
  - 331** Tartışma Soruları
- 333** **11** Şiddet
- 334** Cinayet Diye Yazdı
  - 345** İçimizdeki Şempanzeyle İrtibat Kurmak
  - 347** Düşman Katli: Küçük Ölçek
  - 357** Düşmanları Öldürmek: Büyük Ölçek
  - 363** Özet
  - 366** Tartışma Soruları

- 367** **12** Irk ve Etnisite
- 368** Irkların Kökeni
  - 376** Irkçılığın Dünü ve Bugünü
  - 384** Etnik Primordializm
  - 389** Özet
  - 391** Tartışma Soruları
- 393** **13** Din
- 394** Ruhlar, Tanrılar ve Törenselleşen Uzmanlar
  - 396** Şamanlar ve Şifacılar
  - 398** Çok Tanrı mı Tek Tanrı mı?
  - 400** İnsanlar Neden İnançlıdır?
  - 404** Sosyolojik Bağlamında Din
  - 406** Yeni Ateizm
  - 408** Özet
  - 410** Tartışma Soruları
- 411** **14** Sanat
- 411** Sanat Nedir?
  - 415** Görsel Sanatlar
  - 423** Edebiyat
  - 429** Müzik
  - 435** Sonuç
  - 437** Özet
  - 439** Tartışma Soruları
- 441** *Sonsöz* Evrim ve Varoluş
- 449** Kaynakça
- 487** Teknik Terimler
- 491** Dizin

Önsöz

Yirminci yüzyılın büyük bir kısmında, özellikle 1930'lardan sonra, sosyal bilimlerde insan davranışı açıklamalarında birincil (ve bazen de baskın) vurgu, sosyal ve kültürel çevrenin nedensel rolündeydi. Sosyal bilimciler, insan zihninin toplumun “senaryosunu” üzerine yazdığı bir *tabula rasa* veya “boş sayfa” olduğunu iddia eden John Locke adlı on yedinci yüzyıl İngiliz filozofunun görüşünü benimsemişti. Bu nedenle insan davranışı esasen insanların içinde yaşadığı sosyal ve kültürel koşullar tarafından belirlenirdi. Bu görüş bugün hâlâ geçerlidir. Harvard'lı psikolog Steven Pinker, buna “resmi görüş” der.

Fakat 1970'lerde ve 1980'lerde entelektüel bir devrim başladı. Bazı sosyal bilimciler, çoğunlukla antropologlar ve psikologlar (ve bir avuç sosyolog), Charles Darwin tarafından bir yüzyıl önce ileri sürülmüş olan genel yaşam teorisine geri döndü. Darwin, elbette en çok doğal seçim yoluyla evrim teorisine tanınır. Çoğunlukla hayvanlara odaklanan Darwin, insanların daha önceki hayvanlardan –primatlar, özellikle de büyük maymunlar– evrimleştiği ve insan zihninin boş bir sayfadan çok daha fazlası olduğu düşüncesindeydi. İnsan zihni, evrimsel ürünler olan ve davranışları şekillendirmeye devam eden çok sayıda özellik içeriyordu. İnsanlarla ilgili en önemli kitabı olan *İnsan ve Hayvanlarda Duyguların İfadesi*'nde Darwin, insan duygularının ve bunların esas olarak insan yüzünde ifadesinin, doğuştan gelen evrenseller olduğunu söyler.

Başına buyruk sosyal bilimciler, Darwinci düşüncenin insan davranışının ve sosyal yaşamın birçok özelliğini açıklamamın anahtarlarından biri olduğu kanısındaydı. Yeni yaklaşımlar önce sosyobiyojoloji, daha sonra evrimsel psikoloji olarak adlandırıldı. Zamanla İnsan Davranışı ve Evrim Derneği (Human Behavior and Evolution Society – HBES) adında büyük bir entelektüel örgüt kuruldu. Davranışın evrimsel analizi önemli bir güç haline geliyordu. Darwinci sosyal bilimin kurumsallaştığına dair kesin işaretler olarak yeni ihtisars dergileri kuruldu ve ders kitapları yazılmaya başlandı.

Bu kitap listeye yeni bir katkıdır. Birkaç mükemmel ders kitabı var, ancak bunların çoğu ağırlıklı olarak teorik ilkelere odaklanır ve son derece tekniktir. Bunda yanlış bir şey yok –aslında, bu tür kitaplara çok ihtiyaç var– ama bunu yapmanın tek yolu bu değil. Hem öğrencilere hem de genel kullanıma yönelik olan bu kitap, birkaç önemli yönden farklıdır. İlk olarak, daha az tekniktir ve teori açısından daha hafiftir. Öncelikle kitapta, Darwinci sosyal bilimin temel ilkeleri, aşağıdakileri anlamak için gerekli oldukları kadarıyla özetlenmektedir. İkinci olarak, öğrenciler ve genel okuyucuya son derece çekici gelen konuları seçmek ve bunları canlı, ilgi çekici ve son derece erişilebilir bir şekilde sunmak için çaba sarf edilmiştir. Son olarak, mevcut metinlerde az vurgulanan veya tamamen göz ardı edilmiş olan konular eklenerek kapsam genişletilmiştir. Özellikle dil kökenleri, geçim stratejileri, insan beslenme yolları ve diyet uygulamaları, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri, ırk ve etnik köken, din ve sanat gibi konulara atıfta bulunuyorum. Kitap, evrim teorisinin en derininde yatan meseleye, yani insan varlığının anlamı sorusuna ışık tutup tutamayacağını sorarak sona eriyor. Ele alınan konulara örnek vermek gerekirse:

- ✓ Dilin kökenleri.
- ✓ İnsanlar neden tarımı icat etti?
- ✓ Ekonomik değişim ve kapitalizm.
- ✓ Doğuştan gelen damak tatları.
- ✓ Hangi insanlar süt içiyor ve neden?
- ✓ Neden bazı erkeklerin çok sayıda karısı var?
- ✓ Neden bazı kadınların birçok kocası var?
- ✓ Neden ensest tabusu var?
- ✓ Neden erkekler ve kadınlar eşlerde farklı nitelikler arar?
- ✓ Neden bazı insanlar düzcinsel değil de eşcinseldir?
- ✓ Annelik içgüdüsünün olup olmadığı.
- ✓ Bebek öldürme neden meydana gelir?
- ✓ Cinsiyet biyolojisi.
- ✓ Statü çabaları neden var ve bazen neden arşa çıkar?
- ✓ İnsanlar neden güç arar?
- ✓ Neden insanlar bazen birbirlerini öldürür ve neden çoğu zaman erkekler bunu yapar?
- ✓ Savaş neden bu kadar yaygın?
- ✓ Biyolojik ırkların olup olmadığı.

- ✓ Irkçılığın modern mi yoksa antik mi olduğu.
- ✓ Etnik gruplar neden sık sık çatışma halindedir?
- ✓ İnsanlar neden dindardır?
- ✓ Neden bazı dinlerde birçok tanrı varken diğerlerinde sadece bir tane var?
- ✓ Ateizm neden yükselişte?
- ✓ İnsanlar neden sanat, müzik ve hikâyeleri sever?
- ✓ Neden hiçbir şey yerine bir şey var ve insanlar neden bir şeyin parçası?

Bazı eleştirmenler, evrimsel argümanların çoğunlukla “öylesine hikâyeler”, yani kışkırtıcı ve ilginç olan, ancak gerçek kanıtlarla desteklenmeyen, uydurma açıklamalar olduğunu söyler. Aslında çok kanıt var ve bu kitapta belli başlı evrimsel iddialara dair en önemli kanıtlardan bazılarını sunmaya özen gösterdim. Kaynakçada bu kanıtları içeren birçok kitap ve yüzlerce araştırma makalesinin bulunduğu özel dergiler bulunabilir.

Evrimsel teorilerini ampirik olarak test etmek için, şimdiye kadar var olmuş insan toplumlarının tamamına bakmak gerekir. Sadece Amerikalılara ya da genel olarak Batılılara veya doğuda ya da batıda herhangi bir modern toplumdaki insanlara bakmak yetmez. Avcılık ve toplayıcılıkla, başka bir tarım türüyle, hayvan güderek veya bunların bir kombinasyonu ile yaşayan insanlar arasındaki davranışlara bakmak zorundasınız. Tarihsel bir perspektif de gereklidir. Eski Mısır’da insanlar ne yapıyorlardı, ya antik Roma, Ortaçağ Avrupası veya geleneksel Çin ve Hindistan’da? İnsanların otlaklarda, yüksek dağların tepesinde, çöllerde, tropik yağmur ormanlarında, sıcak, nemli yerlerde bulunduğu, dünyanın tüm büyük bölgelerinde insan faaliyetlerini araştırın. Bu tür karşılaştırmalı ve tarihsel bakış açısı, insanların davranışları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları anlamak için esastır. Hangi düşünce ve davranışların evrensel olduğunu, neyin ortak olabileceği ama evrensel olmadığı ve neyin nadir olabileceği veya hiç olmayabileceğini anlamak önemlidir. Bu tür verileri toplamadan insan davranışı ve topluma dair hiçbir ilke geliştirilemez.

Eğitime sosyolojiyle başladım, ama yüksek lisans öğrencisi olarak bile karşılaştırmalı perspektifin çok önemli olduğunu biliyordum. Çalışmalarına saygı duyduğum sosyologlar, antropoloji ile karşılaştırmalı araştırma yapıyorlardı. Doktoradan sonra, antropolojiye giderek daha fazla ilgi duydum. Resmi olarak sosyoloji bölümü üyesi olmama rağmen her iki alanda da

eşit derecede rahatım ve inanıyorum ki, eşit derecede her ikisinde de bilgiliyim. Bunun bana bir avantaj sağladığını hissediyorum çünkü bütün insan toplulukları yelpazesindeki davranışların birçok detayını kavramama izin veriyor.

Bu kitapta yer alan fikirlerin çoğunu uzun yıllar boyunca verdiğim birkaç derste sundum. Her zaman öğrencilerin büyük çoğunluğunu bu fikirlere gayet açık buldum (elbette muhalifler ve tam olarak karar veremeyenler vardı). Sık sık, insan doğası gibi bir şeyin olması gerektiğinin açıkça görüldüğünü, birçok sosyal bilimcinin bunu inkâr etmek istemesinden şaşkınlık duyduklarını söylediler. Sizler de kitabı okur ve buna karar verirsiniz.

Okuyucuya yardımcı olmak adına, her bölüm, anafikirlerin özetini ve bölümü okuduktan sonra cevaplanması gereken soruların listesini içerir. Bu soruları cevaplamak için mücadele ettiğinizi görürseniz geri dönüp bir daha göz atsanız iyi edersiniz. Kitabın sonunda teknik terimlerin ve tanımların kısa bir listesi bulunuyor. Bunlar metinde koyu renk harflerle yazılmıştır.

Bu kitapta geliştirilen fikirleri anlamama katkıda bulunan, bireysel olarak teşekkür edilemeyecek kadar çok sayıda insana teşekkür borçluyum.

Kitabın gelişimine en çok katkıda bulunanlar ilk taslak bittiğinde yayıncı tarafından talep edilen hakemlerdi: Jennie R. Brown, Franklin Pierce Üniversitesi; Jack David Eller, Denver Community College; William F. McKibbin, Michigan Üniversitesi Flint Kampüsü; Benjamin Grant Purzycki, British Columbia Üniversitesi ve Andreas Wilke, Clarkson Üniversitesi. Ayrıca büyük bir şükran borcum var. Westview Press editörü Leanne Silverman, önceki editör ayrılıp kitap teklifim gömüldükten sonra onu yeniden diriltti. Teklifi beğendiğini söyledi ve kitabın ilk taslağının, ardından da ikinci taslağının gözden geçirilmesini istedi. Bu benim on ikinci kitabım ama hiç bu kadar işe doğrudan dahil olan bir editörüm olmamıştı. Leanne, bazı materyallerin revize edilmesini, önemli açıklamalar ve eklemeler yapılmasını ve şüpheli iddiaların kaldırılmasını talep etti. Şüphesiz kitabı büyük ölçüde geliştirdi ve gerçekten editör unvanını kazandı. Beni çok çalıştırdı ama onunla çalışmak bir zevkti.

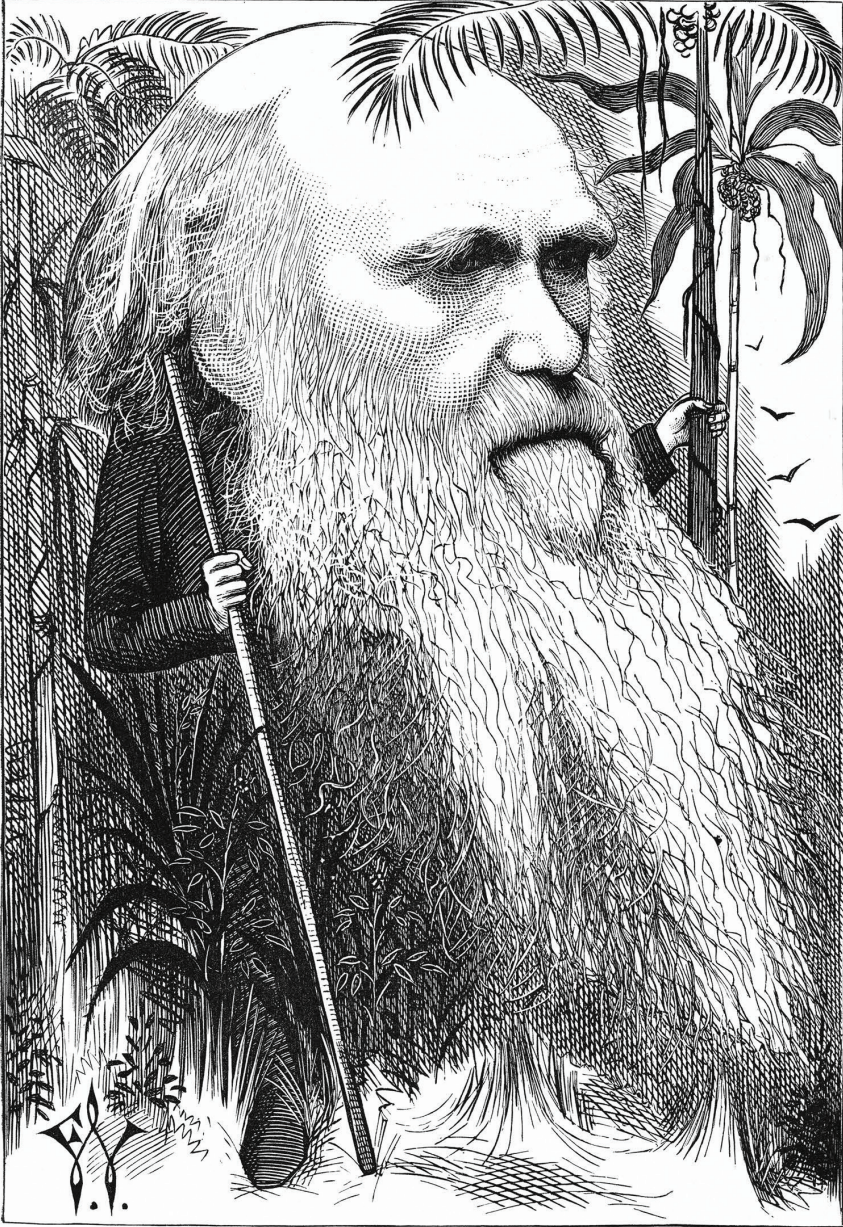
STEPHEN K. SANDERSON
RIVERSIDE, CALIFORNIA

Tarihler Üzerine Notlar

- Bir milyon yıldan öncesine ait insan evriminde tarihler Myö olarak verilmiştir. Yani 4 Myö = 4 milyon yıl önce. Bir milyon yıldan daha yakın tarihler Byö, yani bin yıl önce olarak verilir. Örn.: 350 Byö = 350.000 yıl önce.
- Tarih öncesi döneme ait tarihler, arkeolojik olarak bilinen ve herhangi bir yazılı kayıt olmadan bilinen toplumları ifade eder. Yıllar önce (örneğin, 8.000 yıl önce), veya tarih çok eskiyse Byö (örneğin, 45 Byö = 45.000 yıl önce) olarak verilir.
- Tarihsel dönemlere ait tarihler, öncelikle yazılı kayıtlara dayanan tarihçiler tarafından eserleri aracılığıyla bilinen daha önceki toplumlara atıfta bulunur. Tarihler M.Ö. (milattan önce) ve M.S. (milattan sonra) olarak verilir.

Bu tarihler yaygın olarak kullanılmaktadır. Nispeten yakın tarihli toplumlar için tarihler yüzyıl olarak, örneğin “M.S. onuncu yüzyıl” veya biliniyorsa ve ilgiliyse kesin yıl olarak verilmiştir.

SANATÇININ CHARLES DARWIN KARİKATÜRÜ – Tüm zamanların en büyük biyoloğu olan Darwin'in doğal ve cinsel seçim teorileri, evrimsel biyoloji, biyolojik antropoloji, sosyobioloji, evrimsel psikoloji ve diğer bazı akademik disiplinler üzerinde muazzam etkili olmuştur.

(Archives, California Institute of Technology'nin izniyle.)